

125m³

Libreto

Predpis č. 50/1976 Zb. Zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku.

Stavebný zákon prijal Federálne zhromaždenie Československej socialistickej republiky dňa 7.5.1976. Napriek mnohým doterajším pokusom o jeho zmenu, napriek pádu totalitného režimu ako aj zmenám v názvoch štátneho útvaru, navzdory rozdeleniu republiky na dve samostatné entity, platí tento zákon do dnešných dní. Množstvo väčších, či menších úprav, ktorými tento predpis za štyridsať rokov prešiel sa podpísalo na jeho podobe, stále však tvorí najvyšší právny rámec v oblasti architektúry na Slovensku aj v Česku.

Prvý zásah do pôvodnej a dlho nedoknuteľnej podoby zákona nastal až v roku 1990, po pätnástich rokoch od jeho prijatia do platnosti. Za nasledujúcich dvadsaťpäť rokov prešiel pôvodný stavebný zákon tridsiatimi ôsmimi úpravami, ktoré viac, či menej úspešne spresňovali jeho podobu. Prekvapivá je realita týchto úprav v kontexte času, kde totalitný režim nemenil nič, no demokratický menil len to, čo mu vyhovovalo. Novelý zákona tak v sebe nesú podrobnú reflexiu spoločnosti a jej postupnú premenu. Majetkové a vlastnícke pomery, zmena priorít, technické požiadavky. Množstvo zmien, ktorými predpis prešiel definovalo jeho podobu do súčasného stavu. Zákon, ktorý dávno prekročil ochrannú hranicu sa stal zmeťou nariadení, ktoré v skutočnosti nechránia ale ničia. Nezlepšujú, ale komplikujú realitu a prechod cez zákonný filter je častokrát možný len za cenu ústupkov výslednej architektúry. Jedna z mála vecí, ktorá však odolala času a politickým potrebám, bola časť týkajúca sa drobných stavieb.

Zákon pomerne jasne a jednoducho definuje tento druh stavby a okrem niekoľkých pravidiel, ktorými stanovuje jej maximálnu veľkosť, predovšetkým definuje spôsob legalizácie tejto stavby,

resp. udeľuje jej výnimku v podobe absencie nutnosti absolvovania administratívneho procesu stavebného konania.

125m³ je maximálny obostavaný priestor, ktorý spadá do tejto kategórie. Toto číslo reflektuje slobodný priestor ukrytý mimo priepasť vytváranú legislatívou. Sloboda spoločnosti a jej možnosť formovať svoj bezprostredný priestor je uzavretá v hodnote 125m³. Prekvapivo, toto číslo nenarástlo v žiadnej z početných legislatívnych zmien, napriek tomu, že šanca tu dlhodobe existuje. Skutočná tvorivá a živelná energia je koncentrovaná práve tu. Táto sloboda je pevne vkliesnená v útrobach znenia zákona, je však potrebné dostať sa k nej a využiť ju v plnej miere.

Priestor pavilónu je navrhnutý ako labyrint. Kompletné znenie zákona so všetkými jeho premenami v čase vytvára rámec priestorovej inštalácie. Po vstupe je návštevník konfrontovaný s presnou citáciou nadrozmerného textu právneho predpisu v jeho pôvodnom znení z roku 1976. Text vytvára bariéru, ktorá je však perforovná na miestach, kde bol predpis v minulosti novelizovaný. Prvé state sa dajú prekonať v jedinom možnom mieste a prechod pavilónom je jednoduchý. Postupne sa však možnosti pohybu diferencujú, mení sa pôdorysná poloha prechodov medzi jednotlivými bariérami ako aj ich počet. Na okolitých bariérach sa taktiež odrážajú typografické zmeny, ktoré so sebou priniesli jednotlivé novely. Pomalým prechodom medzi paragrafmi a chronologicky radenými zmenami doputuje návštevník k čistému miestu. 125m³ voľného priestoru. Priestor je tvorený príležitosťou, voľnosťou a slobodou. Je pokľudným miestom, kde sa dá odpočínúť, nabrať síl a vykročiť ďalej. Je miestom kontemplácie, uvedomenia. Je miestom, ktoré nie je odkázané na kolaboráciu s totalitnými odborníkmi a byrokratmi. Okolité stĺpce paragrafov, nesúce znenie zákona, vytvárajú naliehavý rámec, 125m³ však zostáva miestom klúdu. Cesta von je opäť tvorená spleťou možností, vzhľadom k ich vyššiemu počtu je však už jednoduchšia.

Veríme, že poukázanie na tento paradox slobody upriami pozornosť na fragment zákona, ktorý má veľký potenciál, je však nepochopiteľne zanedbávaný a prehliadaný. Obzvlášť, keď v mnohých európskych krajinách sa tieto klauzuly do zákonov zavádzajú práve teraz. Pritom práve v nich sa ukrýva možnosť tvoriť sebestačné formy bývania, nízkoenergetické stavby, riešenia pre ľudí bez domova, či verejné pobytové mobiliáre. Priestor oslobodený od legislatívnej záťaže je možnosťou

pre vznik množstva nových typologických foriem. Stačí uskromniť svoje nároky a potreby, ktoré aj tak nestíhame naplňať. Podarí sa nám oprostiť od skľučujúceho sveta, ktorý v šedej realite núti prijímať tisíckrát prežuté nalinkované riešenia? My architekti máme povinnosť sprístupňovať spoločnosti tieto jednoduché riešenia dostupné tým, ktorí ich potrebujú. Postupne rozširovať slobodný priestor zo 125m³ na celé štvrte miest, prehodnotiť direktívne pravidlá minulosti a naplňať náš spoločný priestor zmysluplnými riešeniami.

Presne štyridsať rokov po tom, čo tento federálny zákon vstúpil do platnosti, sa opäť predstavuje na spoločnom mieste. Československý pavilón môže byť priestorom, kde sa fyzicky poukáže na potrebu slobody pri tvorbe prostredia. Inštalácia, ktorá bez nutnosti prekladu donúti návštevníkov zaujímať sa o ich lokálne zákony a labyrint, ktorý naliehavou formou poukáže na prekonávanie oficiálnych, nami stanovených prekážok a položí viac otázok ako riešení.

125m³!